

Наталія НАЛУКОВА,
Марія БАДИДА

ФІНАНСОВА ДІЯЛЬНІСТЬ СТРАХОВИКА: КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ТЕОРІЇ І ПРАКТИКИ

Розглянуто основні теоретичні підходи до визначення поняття “фінансова діяльність” та обґрунтовано авторське трактування терміна “фінансова діяльність страховика”. Проведено аналіз динаміки і структури коштів страхових резервів страховиків України. Аргументовано існуючі тенденції у структурі активів, якими представлені кошти резервів зі страхування життя та кошти технічних резервів. Систематизовано чинники, що мали вплив на структуру активів, якими представлено кошти страхових резервів. Визначено заходи, що сприятимуть покращенню фінансової діяльності страховиків.

Ключові слова: страховики, страхові резерви, технічні резерви, резерви зі страхування життя; фінансова діяльність страховика.

Наталья НАЛУКОВА, Мария БАДЫДА

Финансовая деятельность страховщика: концептуальные основы теории и практики

Рассмотрены основные теоретические подходы к определению понятия “финансовая деятельность” и обоснованно авторское определение термина “финансовая деятельность страховщика”. Проанализирована динамика и структура страховых резервов страховщиков Украины. Определены тенденции в структуре активов, которыми представлены средства резервов по страхованию жизни и средства технических резервов. Систематизированы факторы, повлиявшие на структуру активов, которыми представлены средства страховых резервов. Определены мероприятия, способствующие улучшению финансовой деятельности страховщиков.

Ключевые слова: страховщики, страховые резервы, технические резервы, резервы по страхованию жизни, финансовая деятельность страховщика.

Nataliya NALUKOVA, Maria BADYDA

The financial activity of insurers: theory and practice

Introduction. Financial activities of insurers requires research aimed at identifying and developing recommendations to promote optimal formation of insurance reserves from various sources and ensure their effective investment in assets allowed.

Purpose. To study the theoretical aspects of the insurer's financial practices nature and to analyze the formation and placement of insurance reserves of insurers in Ukraine.

Results. The interpretation of the “financial activity of the insurer” is suggested and the factors that determine its peculiarities are identifies. The results of analysis of the dynamics and structure

of insurance reserves in Ukraine such: there was an increase in life insurance reserves; the largest increase in life insurance reserves took place by life insurance contracts, which obligations are defined in convertible currencies; increasing the share of life insurance reserves is the result of the impact of economic, political and military risks and caused by negative expectations about the financial security in both the short and the long term; among the most attractive assets for the allocation of insurance reserves dominated assets with the highest liquidity.

Conclusion. *In order to improve the financial performance of insurers is necessary: to develop incentives to priority investments of insurance reserves will be securities with fixed income, government bonds, bank gold, real estate, and basic criterion placement of insurance reserves should minimize investment risk and liquidity of assets; to change the existing legislation so as to protect the deposits of insurers which are covered by insurance reserves; to make changes to current legislation on the protection of deposit insurers; to provide tools for forming long-term placement of insurance reserves by using the state guarantees.*

Key words: *insurers; insurance reserves; technical reserves; life insurance reserves; financial activities of the insurer.*

JEL Classification: G 220

Постановка проблеми. За умов посилення впливу економічних та політичних ризиків у житті суспільства фінансова діяльність страховиків потребує системного, комплексного дослідження, спрямованого на виявлення та розробку рекомендацій, що сприятимуть кращому забезпеченню фінансовими ресурсами здійснюваної ними операційної та інвестиційної діяльності.

Активізація фінансової діяльності страховиків забезпечить вирішення проблем: стимулювання залучення капіталу; збільшення обсягів довгострокового капіталу; регулювання потоків фінансових ресурсів; збільшення рівня реінвестування прибутку; розширення можливостей капіталовкладень та інвестиційних можливостей страховиків. Відповідно, дослідження питань, пов'язаних з управлінням формування і використання фінансових ресурсів страховиків, набувають усе більшої актуальності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематику фінансової діяльності суб'єктів господарювання досліджують

багато науковців, зокрема виділимо таких, як М. Бердар [1], І. Зятковський [2], Л. Омелянович [3], О. Терещенко [4] та ін. Проте питання, що стосуються фінансової діяльності страховика є менш опрацьованими. Управлінню фінансовими ресурсами страховиків присвячені праці таких вітчизняних вчених, як: О. Кнейслер [5], О. Кривицька [6], Л. Матвійчук [7], І. Фисун [8], Л. Чиж [9] та ін. Серед західних вчених, котрі вивчають цю проблематику, відзначимо К. Кульпа [10] та Е. Вієнга [11].

Високо оцінюючи внесок вчених у розвиток інституту страхових відносин, відзначимо, що бракує інтегрованих досліджень, котрі формують теоретичну базу фінансової діяльності страховика. Серед основних положень наукових досліджень недостатньо ґрунтовних рекомендацій щодо напрямів розширення фінансових можливостей та формування збалансованого портфеля вкладень страховика. У цьому контексті **метою дослідження** є визначення сутності фінансової діяльності страховика та аналіз

практики формування й розміщення страхових резервів страховиків України. Для її досягнення узагальнено існуючі підходи до сутності фінансової діяльності й запропоновано власне трактування терміна “фінансова діяльність страховика” та відзначено основні аспекти, що зумовлюють її специфіку; проаналізовано динаміку і структуру коштів страхових резервів страховиків України, виявлено та аргументовано існуючі тенденції; сформульовано заходи, що сприятимуть покращенню результатів без комплексного фінансової діяльності страховиків.

Виклад основного матеріалу. Визначення змісту фінансової діяльності страховика неможливе без системного дослідження поняття “фінансова діяльність”.

Узагальнюючи існуючі підходи до характеристики цього терміна, зазначимо, що більшість авторів дають однакове за суттю, хоча й різне за формулюванням визначення. Переважно науковці розглядають фінансову діяльність як діяльність, яка зумовлює зміни у величині і складі власного та позикового капіталів підприємства. Цей підхід відображений і в положеннях чинного законодавства [12].

Водночас під фінансовою діяльністю суб'єктів господарювання розуміють цілеспрямовану систему заходів, що здійснюються підприємством задля реалізації поточних і стратегічних завдань його розвитку, забезпечення діяльності фінансовими ресурсами, управління ними, вчасного та повного виконання фінансових зобов'язань [13, 228]. Інакше кажучи, це діяльність, пов'язана із формуванням, розміщенням і використанням власного капіталу, залученням і використанням коштів з зовні, сплатою відсотків за позичками, отриманням відсотків за депозитами, дивідендів тощо [14, 77]. Проте найчастіше фінансову діяльність розглядають як систему форм і методів, які використовуються для фінансового

забезпечення функціонування підприємств та досягнення ними поставлених цілей [2, 19; 3, 15], або як діяльність, що пов'язана з організацією фінансів підприємства і здійснюється відповідно до цілей і завдань стратегії економічного розвитку суб'єкта господарювання [1, 21].

Фінансова діяльність, відповідно до норм Господарського кодексу України, включає грошове та інше фінансове посередництво, страхування, а також допоміжну діяльність у сфері фінансів і страхування [15].

Враховуючи визначення, подані у фаховій економічній літературі та у чинному законодавстві, підтримуємо наукову позицію вчених, котрі визначають фінансову діяльність як комплекс функціональних завдань, що здійснюються фінансовими службами підприємства для реалізації поточних і стратегічних цілей і пов'язані із фінансуванням, інвестиційною діяльністю та фінансовим забезпеченням операційної діяльності, що у результаті призводить до змін у складі власного й залученого капіталів.

Розглянувши основні підходи до розуміння сутності фінансової діяльності страхових компаній, зазначимо, що це поняття визначене в окремих нормативно-правових актах, зокрема у Законі України “Про страхування” та “Ліцензійних умовах провадження страхової діяльності” [16; 17]. Згідно з положеннями вказаних документів страховики, окрім страхування і перестрахування, можуть здійснювати фінансову діяльність, що пов'язана із формуванням, розміщенням страхових резервів та їх управлінням, тобто у страховому законодавстві чітко визначено сутність фінансової діяльності страховика.

З одного боку, це доволі звужений підхід, оскільки мова йде лише про залучений капітал страховика, а про власний капітал не зазначено, а з іншого боку – він конкретизує, що кошти страхових резервів фор-

нуються у процесі здійснення операційної діяльності, а їх розміщення відбувається у процесі інвестиційної діяльності. Ефективність управління у вказаних напрямках відображається змінами у складі та структурі не лише залученого капіталу, а й у складі та структурі власного капіталу страхових компаній, оскільки у разі позитивних фінансових результатів, отриманих від основної діяльності, є реальні фінансові можливості для поповнення власного капіталу та інвестування.

Таким чином, дослідження фінансової діяльності страховика варто проводити із врахуванням специфіки страхування та страхової діяльності. У цьому контексті розглянемо детальніше особливості формування і розміщення коштів страхових резервів, котрі є основним елементом залученого капіталу страховика та формуються із ресурсів, що тимчасово перебувають у його розпорядженні.

Українські та західні вчені-економісти єдині у тому, що страхові резерви відображають зобов'язання з відшкодування збитків та частину ресурсів страхової компанії, яка за звичайних умов діяльності достатня для сплати страхового відшкодування за усіма укладеними договорами страхування. Вони мають абсолютний зв'язок з особливостями проведення тих чи інших видів страхування. На практиці величина страхових резервів відображає обсяг зобов'язань страхової компанії на звітну дату і може бути значно вищою від розміру сформованого власного капіталу.

Підтримуємо наукову точку зору О. Кривицької, котра у своїх працях відзначає, що страхові резерви є найважливішою особливістю фінансово-господарської діяльності страховиків, і саме вони формують страхові ресурси на макрорівні і є вагомою складовою насамперед ресурсів страхової компанії [6, 230–231].

Згідно з положеннями чинного в Україні законодавства страхові резерви поділено на технічні резерви та резерви зі страхування життя. Технічні резерви формують страхові компанії, що здійснюють загальне страхування і до них віднесено резерв незароблених премій, резерв заявлених, але не виплачених збитків, резерв збитків, які виникли, але не заявлені, резерв катастроф, резерв коливань збитковості. Резерви і страхування життя, зокрема резерви довгострокових зобов'язань та резерви належних виплат страхових сум формуються страховиками, які здійснюють страхування життя [16; 17; 18; 19].

Ці аспекти враховані у працях багатьох українських науковців. Так, Л. Матвійчук, досліджуючи економічну сутність та методичні підходи до формування страхових резервів із страхування життя, відзначає, що до резервів довгострокових зобов'язань віднесено резерв нетто-премій, резерв витрат на ведення справи, резерв вирівнювання, резерв бонусів, а до резервів належних виплат страхових сум – резерв заявлених, але не врегульованих збитків, резерв збитків, що виникли, але не заявлені [7, 109].

У західній страховій практиці передбачено формування таких типів технічних страхових резервів, як резерв незароблених премій, резерв збитків та резерв вирівнювання. Особливістю є те, що формуються такі страхові резерви залежно від виду оформлених страхових договорів, котрі можуть укладатись одним із таких методів: контракт підписується між страхувальником і страховиком ще до того, як сталася вказана подія чи відомий розмір збитку; контракт укладається після того, як сталася обумовлена у ньому подія, але ще перед тим, як визначено розмір шкоди [10, с.143; 175–176].

Враховуючи те, що кошти страхових резервів належать не страховикам, а стра-

хувальникам, тобто залучений капітал не є власністю страхової компанії, необхідним є державний нагляд. Положеннями чинних нормативно-правових актів чітко регламентовано не лише напрями, а й принципи розміщення страхових резервів. Так, принцип безпечності розміщення активів страхових компаній характеризує мінімальний інвестиційний ризик та передбачає надійне розміщення активів, що забезпечує їх повернення у повному обсязі. Прибутковість вкладень активів страховика повинна забезпечити стабільні та доволі високі прибутки. Ліквідність активів – це можливість їх оперативної конвертації у готівкові кошти, тоді як диверсифікованість передбачає розподіл активів між різними об'єктами вкладень з метою зменшення ризику можливих втрат капіталу та прибутку від нього [16].

Досліджуючи державне регулювання складу та структури активів страховиків, І. Фисун та Г. Ярова пропонують до переліку вищезазначених принципів віднести ще й такі, як пруденційність, що передбачатиме забезпечення раннього з'ясування й запобігання можливим проблемам з управління активами, і ще один принцип – законодавче регулювання дозволених та прийнятних активів. Необхідність останнього зумовлена з огляду на те, що Розпорядженням Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України № 741 від 08.10.2009 введено поняття “прийнятних” активів, тобто таких, які відповідають відповідним критеріям якості [8, 4]. Тому вчені вважають доцільним запровадження такого принципу з управління активами страхової компанії. Цю пропозицію вважаємо цілком обґрунтованою та необхідною до впровадження.

Відповідно до положень чинного законодавства страхові резерви можуть бути представлені активами таких категорій: грошові кошти на поточному рахунку; банківські вклади (депозити); валютні вкладен-

ня згідно з валютою страхування; нерухоме майно; акції, облігації, іпотечні сертифікати; цінні папери, що емітуються державою; права вимоги до перестраховиків; інвестиції в економіку України за напрямками, визначеними Кабінетом Міністрів України; банківські метали; готівка в касі в обсягах лімітів залишків каси, установлених Національним банком України (НБУ); кредити страхувальникам-громадянам, що уклали договори страхування життя, у межах викупної суми на момент видачі кредиту та під заставу викупної суми [16; 17; 18; 19].

Потенціал залучених фінансових ресурсів характеризує власний капітал, що визначає обсяг чистих активів страхової компанії. Визначаючи сутність, структуру та функції страхового капіталу, Л. Чиж вказує на те, що власний капітал страхової компанії відіграє важливу роль як на стадії створення страхової компанії, так і в процесі її функціонування [9].

Страховики володіють ще й такими власними коштами, як вільні резерви, котрі формуються за рахунок частини нерозподіленого прибутку. Інвестування таких коштів не регламентується законодавством, відповідно вони можуть бути вкладені страховиком на власний розсуд.

Таким чином, ґрунтуючись на ключових характеристиках фінансової діяльності, враховуючи визначення, зазначені у нормативно-правових актах, сутність та зміст власного і залученого капіталу страховика, пропонуємо власне трактування фінансової діяльності страхових компаній як діяльності, яка передбачає розробку та реалізацію управлінських рішень, пов'язаних із оптимальним формуванням страхових резервів із різноманітних джерел та забезпеченням їх ефективного вкладення у дозволені активи відповідно до принципів диверсифікації, безпечності, прибутковості та ліквідності з метою забезпечення пози-

тивних якісних та кількісних змін у складі й структурі власного та залученого капіталу.

Для того, щоб визначити місце, роль і значення фінансової діяльності у діяльності страховика, варто врахувати дію таких аспектів: фінансова діяльність страховика не є його основною діяльністю, оскільки страхова функція є першочерговою; фінансова діяльність є рівнозначною страховій діяльності страховика, оскільки його основна діяльність пов'язана зі збитками, які можуть певною мірою компенсуватися доходами від фінансової діяльності. Виходячи з мети фінансової діяльності страховика – забезпечення його операційної та інвестиційної діяльності фінансовими ресурсами – можна говорити про її домінуючу роль.

До чинників, що зумовлюють специфіку фінансової діяльності страховика, відносимо: організаційну форму, що визначає особливості розміру та структури статутного капіталу, порядку формування резервного капіталу, розподілу прибутку, виплати дивідендів, розподілу відповідальності за зобов'язаннями страхової організації між її учасниками; сферу діяльності страховика, яка характеризує особливості у формуванні страхових резервів; внутрішню структуру страхової компанії, зокрема наявність її відокремлених підрозділів, яка визначає особливості в управлінні коштами та проведенні політики диверсифікації страхових

резервів; обсяг і структуру страхового портфеля, для якого характерна специфіка у напрямках розміщення страхових резервів.

Оцінимо ефективність фінансової діяльності страховиків України у частині управління страховими резервами (табл. 1) [20].

На основі даних, поданих у табл. 1, можна зробити такі висновки: впродовж аналізованого періоду відбулось нарощування обсягів страхових резервів страховиків України у розмірі 2992,5 млн. грн., або у 1,3 разу (від 11223,6 млн. грн. у 2011 р. до 14216,1 млн. грн. 2014 р.); за рахунок збільшення резервів зі страхування життя на 2293,2 млн. грн. і технічних резервів – на 699,3 млн. грн. Хоча і впродовж аналізованого періоду відбувалось збільшення величини як технічних резервів так, і резервів зі страхування життя, проте у структурі резервів спостерігалось зниження частки технічних резервів на 11,4% (від 77,5% у 2011 р. до 66,1% у 2014 р.). Питома вага резервів зі страхування життя, натомість, збільшилась.

Враховуючи зростання впливу економічних, політичних, воєнних ризиків у 2014 р. за основу для більш ґрунтовного аналізу використаємо дані за період 9 місяців 2013–2014 рр. (табл. 2).

Дані, подані у табл. 2, свідчать про те, що впродовж 9 місяців 2013–2014 рр. відбулось зростання коштів страхових резервів страховиків, що було зумовле-

Таблиця 1

Динаміка і структура коштів страхових резервів страховиків України впродовж 9 місяців 2011–2014 рр.

	9 місяців 2011 р.		9 місяців 2012 р.		9 місяців 2013 р.		9 місяців 2014 р.	
	млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	%
Обсяг сформованих страхових резервів, у тому числі:	11 223,6	100	11 594,9	100	13 858,8	100	14 216,1	100
резерви зі страхування життя	2 526,0	22,5	3 021,6	26,5	3 669,3	26,5	4 819,2	33,9
технічні резерви	8 697,6	77,5	8 573,3	73,5	10 189,5	73,5	9 396,9	66,1

Примітка: Розраховано на основі [20]

**Динаміка і структура коштів страхових резервів страховиків України
впродовж 9 місяців 2013 – 2014 рр.**

	9 місяців 2013 р.,		9 місяців 2014 р.,		Темпи приросту	
	млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	%
Обсяг сформованих страхових резервів, у тому числі:	13 858,8	100	14 216,1	100	357,3	2,6
резерви зі страхування життя	3 669,3	26,5	4 819,2	33,9	1 149,9	31,3
технічні резерви	10 189,5	73,5	9 396,9	66,1	-792,6	-7,8

Примітка: Розраховано на основі [20]

но збільшенням величини зібраних ними страхових платежів. За станом на кінець 2014 р. загальний обсяг страхових резервів становив 14216,1 млн. грн., що на 357,3 млн. грн. більше, ніж на аналогічну дату 2013 р., проте темпи їх приросту були на рівні 2,6%. Збільшення їх величини відбулось переважно за рахунок нарощування обсягів резервів зі страхування життя на 1149,9 млн. грн. (темпи приросту – 131,3%). Дані зміни відображені і в структурі страхових резервів страховиків України. За аналізований період частка резервів зі страхування життя зросла до рівня 33,9% (з 26,5% у 2013 р.), а питома вага технічних резервів знизилась на 7,4%, і у 2014 р. становила – 66,1% (73,5% у 2013 р.).

Найбільший приріст резервів зі страхування життя відбувся за договорами страхування життя, зобов'язання за якими визначені у вільноконвертованій валюті (у 124 рази). 11 страхових компаній Life отримали від'ємне значення приросту резервів із страхування життя на загальну суму 32,6 млн. грн., що пов'язано з достроковим розірванням договорів страхування. Найбільший приріст страхових резервів зі страхування життя (більше 100 млн. грн.) задекларовано трьома страховиками Life у розмірах 390,1 млн. грн., 191,4 млн. грн. та 122,6 млн. грн. (38,4%, 18,8% та 12,5% від загального приросту резервів відповідно).

Збільшення питомої ваги резервів зі страхування життя у загальному обсязі сформованих страхових резервів страховиками України пов'язано зі зростанням попиту на накопичувальні контракти з елементами капіталізації та є наслідком впливу економічних, політичних та воєнних ризиків. Таке зростання викликано негативними очікуваннями громадян щодо якості фінансового забезпечення як у короткостроковій, так і у довгостроковій перспективі.

Згідно з даними рейтингу страховиків України, які здійснюють ризикові види страхування, за розміром страхових резервів у першому півріччі 2014 р. відносно першого півріччя 2013 р., найбільшою була частка таких страхових компаній, як: АСКА (9,3%), ІНГО Україна (8,4%), АХА Страхування (6,1%), Українська Страхова Група (5,9%), УНІКА (5,6%). Варто відмітити, що збільшення абсолютних показників, що відображають розміри страхових резервів, притаманно лише двом із зазначених організацій, серед яких – Українська Страхова Група та УНІКА. У першому півріччі 2013 р. відносно аналогічного періоду 2012 р. у загальній величині страхових резервів найбільшими були частки таких страховиків як: АСКА – 8,5%, ІНГО Україна – 7,5%, АХА Страхування – 5,6%, Провідна – 4,9%, Кремій – 4,8%. Нарощування обсягів страхових резервів спостерігалось в

усіх страховиків окрім, страхової компанії Провідна [21].

Аналіз даних стосовно складу і структури розміщених страхових резервів страховиків України за 9 місяців 2013–2014 рр., незалежно від їх спеціалізації свідчать, що впродовж аналізованого періоду переважаючими видами вкладів були банківські вклади, питома вага яких 42,6%; цінні папери – 26,7% де 15,5% становлять вклади у цінні папери, що емітуються державою; права вимоги до перестраховиків – 13,7%; грошові кошти на поточних рахунках і готівка в касі – майже 10,9%.

Страхові резерви страховиків України впродовж аналізованого періоду були розміщені у таких банках: Укрексімбанк, Креді Агріколь банк, Укрсоцбанк, ОТП банк, ПУМБ, Райффайзен Банк Аваль, Ощадбанк, Альфа-Банк, Кредобанк, Укргазбанк, Сбербанк Росії, Правекс банк, Ідея банк, Приват-Банк, УкрСибБанк, Мегабанк, Авант-Банк, ПроКредитбанк, Діамантбанк і Промінвестбанк. Обсяг термінових депозитів страхових компаній, розміщених у банках впродовж 9 місяців 2014 року, – більше 9 млрд. грн., з них 1,5 млрд. грн. – в іноземній валюті [22].

У структурі активів, якими представлені резерви зі страхування життя, за станом на 30.09.2014 р. (порівняно з інформацією за станом на 30.09.2013 р.) відбулися такі зміни: на 732,0 млн. грн. збільшився обсяг коштів у банківських вкладах (депозитах) і становив 2145,8 млн. грн. (44,1% у загальному обсязі активів, якими представлені резерви зі страхування життя); на 244,7 млн. грн. збільшився обсяг коштів, вкладених у цінні папери, що емітуються державою, і становив 1794,3 млн. грн. (36,9%); на 168,6 млн. грн. збільшився обсяг коштів вкладених в акції і становив 305,6 млн. грн. (6,3%).

Зміни у динаміці і структурі активів, якими представлені технічні резерви, за

станом на 30.09.2014 р. порівняно з інформацією за станом на 30.09.2013 р. такі: на 249,2 млн. грн. зменшився обсяг коштів у банківських вкладах (депозитах) і становив 4123,0 млн. грн. (41,8% у загальному обсязі активів, якими представлені технічні резерви); на 94,1 млн. грн. зменшився обсяг коштів, представлених як права вимоги до перестраховиків, і становив 1882,3 млн. грн. (19,1%); на 205,4 млн. грн. зменшився обсяг коштів, представлених акціями і становив 1115,7 млн. грн. (11,3%); на 164,4 млн. грн. збільшився обсяг грошових коштів на поточних рахунках і становив 1413,3 млн. грн. (14,3%).

На основі поданої вище інформації можемо відзначити, що впродовж аналізованого періоду склад найбільш привабливих активів для розміщення як резервів зі страхування життя, так і технічних резервів є незмінним і з-поміж них переважають активи з найвищою ліквідністю. Така тенденція є свідченням того, що у контексті змін у соціально-економічній та політичній сферах в основу політики управління страховими резервами страхових компаній України покладено консервативний підхід – пріоритетність розміщення у грошових коштах та високоліквідних фінансових активах.

Частка коштів страхових резервів у нерухомості порівняно низька – 5,9%, що зумовлено нестабільністю економічної та політичної ситуації у країні. Страховики некладають значні кошти у корпоративні облігації переважно через відсутність вторинного ринку. Також цей інструмент має низьку ліквідність, його прибутковість на доволі низькому рівні порівняно зі ставкою депозитів та емітуються вони на тривалий термін. Корпоративні облігації є низьколіквідними, низькодохідними та лише умовно надійними інструментами вкладень. Цей висновок підтверджується ще й тим, що у 2014 р. їх частка у активах була на рівні 1,5%.

Перелік дозволених активів для розміщення страхових резервів значний, а реальні можливості страховиків із розміщення страхових резервів досить вузькі, що зумовлено як нестабільністю фінансово-кредитної системи, так і тим, що не усі активи є прийнятними для страхових компаній, виходячи із специфіки їх діяльності. Вибір варіантів розміщення страхових резервів за дозволеними категоріями активів на практиці здійснюється із врахуванням певних особливостей.

Погоджуємось із точкою зору О. Кнейслер стосовно того, що жодний актив не відповідає відразу усім законодавчо визначеним принципам розміщення страхових резервів: максимально прибуткові активи рідко бувають надійними, а високий ступінь надійності супроводжується мінімальною ліквідністю. Проте компромісу досягають за допомогою диверсифікованості вкладень – розподілу активів між різними об'єктами вкладень з метою зменшення ризику можливих втрат капіталу та прибутку від нього [5].

Впродовж аналізованого періоду на структуру активів, якими представлено кошти страхових резервів страховиків значний вплив мали такі зовнішні фактори: економічні, політичні, фінансові, правові, соціальні. Нейтралізувати ризики, спровоковані ними, можливо за рахунок формування спеціальних резервів захисту від зовнішніх ризиків, а саме: резерву покриття витрат, пов'язаних із коливанням ділової активності; резерву покриття витрат, пов'язаних з інфляційними процесами; додаткового резерву превентивних заходів для попередження ризиків. Внутрішніми факторами, що визначили таку специфіку у розміщенні страхових резервів, є: обсяги акумульованих страховиками страхових премій; обсяги проведених страхових виплат і страхових відшкодувань за договорами страхування; структура страхового

портфеля; терміни, на які укладено договори страхування; розмір дебіторської заборгованості страховиків; достатність капіталу страхових компаній та рентабельність капіталу; кількість укладених страховиками договорів страхування; обсяг страхових зобов'язань; мережа філій страховиків; рейтинг компаній; рівень податкового навантаження на страховий бізнес; ставка дохідності фінансового ринку; чистий дохід від інвестицій.

Висновки. Таким чином, теоретично визначивши сутність фінансової діяльності страховиків та здійснивши аналіз динаміки і структури страхових резервів страховиків впродовж 9 місяців 2011–2014 рр., можемо зробити такі висновки:

- 1) фінансова діяльність страховика є діяльністю, яка передбачає розробку та реалізацію управлінських рішень, пов'язаних із оптимальним формуванням страхових резервів із різноманітних джерел та забезпеченням їх ефективного вкладення у дозволені активи відповідно до визначених принципів з метою забезпечення позитивних якісних та кількісних змін у складі та структурі власного та залученого капіталів;
- 2) загальний обсяг сформованих українськими страховиками страхових резервів впродовж аналізованого періоду збільшився, проте відбулось значне зниження величини коштів технічних резервів у 2014 р., майже до рівня 2011 р.;
- 3) у структурі страхових резервів страховиків питома вага резервів зі страхування життя впродовж 2011–2013 рр. була на рівні 22–26%, та у 2014 р. становила 34%;
- 4) склад найбільш привабливих активів для розміщення як резервів зі страхування життя, так і технічних резервів був незмінним. У структурі активів, якими представлено кошти страхових резервів страховиків, переважають такі найбільш

- ліквідні активи: банківські вклади, цінні папери, права вимоги до перестраховиків, грошові кошти на поточних рахунках;
- 5) процес концентрації страхових резервів страховиків у банках-лідерах країни у 2015 р. буде спостерігатись і надалі, що пов'язано з високим рівнем ймовірності нових банкрутств у банківській системі. Страхові компанії будуть розміщувати депозити у банках переважно з метою збереження вартості своїх ресурсів, а не отримання додаткового доходу. Така політика може призвести до зниження процентних доходів у страховиків, оскільки банки-лідери пропонують низькі ставки за депозитами. Така тенденція сприятиме кумуляції активів страхових компаній у банках з ТОП – 10, формуванню ризиків ліквідності в інших банків, втраті обсягів банкострахування, формування системного ризику на страховому ринку. З метою покращення результатів фінансової діяльності страховиків, доцільним вважаємо реалізацію таких заходів, як:
- 1) адаптація українського страхового ринку до світових вимог фінансового регулювання та нагляду, проводячи активну співпрацю з європейськими та міжнародними організаціями;
 - 2) удосконалення моніторингу діяльності страховиків і посилення контролю за дотриманням страховиками вимог щодо забезпечення платоспроможності, фінансової стійкості, розміру чистих активів, статутного капіталу та осіб, що мають значну частку капіталу страховиків;
 - 3) розробка та реалізація стимулів для страховиків, що добровільно дотримуються у своїй діяльності стандартів прозорості та підвищених вимог до платоспроможності й впровадження міжнародних стандартів фінансової звітності;
 - 4) вивчення світового досвіду та розробка стимулів для того, щоб пріоритетними вкладеннями страхових резервів були цінні папери з фіксованим доходом, ОВДП, банківське золото, нерухомість та основним критерієм розміщення страхових резервів має бути мінімізація інвестиційного ризику та ліквідність таких активів;
 - 5) внесення змін до діючого законодавства, зокрема обґрунтування положень щодо захисту депозитів страховиків, котрими покриті страхові резерви;
 - 6) забезпечення формування інструментів для розміщення довгострокових страхових резервів за допомогою державних гарантій;
 - 7) законодавче визначення норм розміщення активів залежно від видів страхування з урахуванням, окрім уже встановлених принципів, ще й принципу локалізації, що сприятиме ліквідності вкладень, зменшенню фінансових ризиків та направленню ресурсів конкретно у ті галузі економіки і на тій території країни, які потребують розвитку у даний момент;
 - 8) запровадження стимулюючої податкової політики для розвитку довгострокового страхування життя, обов'язкового медичного страхування, участі страховиків у системі недержавного пенсійного забезпечення.

Література

1. Бердар М. М. *Фінанси підприємств : навч. посіб.* / М. М. Бердар. – К. : Центр учбової літератури, 2010. – 352 с.
2. Зятковський І. В. *Фінанси підприємств : навч. посіб.* / І. В. Зятковський [2-ге вид., перероб. та доп.]. – К. : Кондор, 2003. – 364 с.
3. *Фінансова діяльність суб'єктів господарювання : підручник* / Л. О. Омельянович, О. В. Чайковська, Г. Є. Долматова та ін. – [3-тє вид., перероб. і доповн.]. – К. : Знання, 2011. – 231 с.
4. Терещенко О. О. *Фінансова діяльність суб'єктів господарювання : навч. посіб.* / О. О. Терещенко. – К. : КНЕУ, 2003. – 554 с.

5. Кнейслер О. В. Практичні засади управління активами страхової компанії / О. В. Кнейслер // Наукові записки. – 2009. – Вип. 12. – С. 224–235. – (Серія “Економіка”).
6. Кривицька О. Р. Ресурси страховика та страхові ресурси: теоретична полеміка чи практична несумісність / О. Р. Кривицька // Наукові записки. (Серія “Економіка”). – 2013. – Вип. 21. – С. 228–232.
7. Матвійчук Л. О. Економічна сутність та методичні підходи до формування страхових резервів із страхування життя / Л. О. Матвійчук // Науковий вісник Ужгородського університету. – 2014. – Вип. 2 (43). – С. 108–110. – (Серія “Економіка”).
8. Фисун І. Державне регулювання складу та структури активів як засіб забезпечення фінансової стійкості страховиків / І. Фисун, Г. Ярова // Ринок цінних паперів України. – 2010. – № 7. – С. 3–8.
9. Чиж Л. М. Сутність, структура та функції страхового капіталу [Електронний ресурс] / Л. М. Чиж. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/ejournals/eui/2012_1/PDF/12%D1%81hlmfsk.pdf.
10. *Structured Finance and Insurance: The ART of Managing Capital and Risk* / by Christopher L. Culp et al. – USA: Wiley, 2006. – 912 p.
11. *Foundations of Risk Management and Insurance* / by Eric A. Wiening. – USA: First Edition: American Institute for Chartered Property Casualty Underwriters. – 2002. – 431 p.
12. Наказ Міністерства фінансів України Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 Загальні вимоги до фінансової звітності затверджений 07. 02. 2013 р. № 73 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/RE22868.html.
13. Загородній А. Г. Фінансово-економічний словник / А. Г. Загородній, Л. Г. Вознюк. – К. : Знання, 2007. – 1072 с.
14. Гордієнко К. Л. Економічний тлумачний словник. Понятійна база законодавства України у сфері економіки / К. Л. Гордієнко. – [вид. 2-ге, перероб. і доп.]. – К. : КНТ, 2007. – 360 с.
15. Господарський кодекс України від 16. 01. 2003 р. № 436 – IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.
16. Закон України Про страхування від 07. 03. 1996 р. № 85/96 – ВР з останніми змінами і доп. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/85/96-вр>.
17. Розпорядження Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України Про затвердження ліцензійних умов провадження страхової діяльності від 28. 08. 2003 р. № 40 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0805-03>.
18. Розпорядження Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України Про затвердження правил формування, обліку та розміщення страхових резервів за видами страхування, іншими, ніж страхування життя від 17. 12. 2004 р. № 3104 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z0019-05>.
19. Розпорядження Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України Про затвердження правил розміщення страхових резервів із страхування життя від 26. 11. 2004 р. № 2875 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1626-04>.
20. Підсумки діяльності страхових компаній за 9 місяців 2011–2014 рр. [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://nfp.gov.ua/content/informaciya-pro-stan-i-rozvitok.html>.
21. Рейтинг страховиків України за 1-ше півріччя 2012–2014 рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://forinsurer.com/ratings/nonlife>.
22. ТОП 10 банків, у яких розміщені страхові резерви страховиків України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ubr.ua/finances/banking-sector/top-10-bankov-kotorym-doveriaut-strahovyje-kompanii-323247>.

References

1. Berdar, M.M. (2010). *Finansy pidpriemstv [Finance of enterprises]*. Kyiv: Tsentr uchbovoi literatury [in Ukrainian].
2. Ziatkovs'kyj, I.V. (2003). *Finansy pidpriemstv [Finance of enterprises]*. Kyiv: Kondor [in Ukrainian].
3. Omelianovych, L.O., Chajkovs'ka, O.V., Dolmatova, H.Ye., (2011). *Finansova diial'nist' sub'ektiv hospodariuvannia [Financial activities of economic subjects]*. Kyiv: Znannia [in Ukrainian].
4. Tereschenko, O.O. (2003). *Finansova diial'nist' sub'ektiv hospodariuvannia [Financial activities of economic subjects]*. Kyiv: KNEU [in Ukrainian].
5. Knejsler, O.V. (2009). *Praktychni zasady upravlinnia aktyvamy strakhovoi kompanii [The practical principles of the insurance company asset management]*. Naukovi zapysky. Seriya Ekonomika – Scientific notes. Series Economy, 12, 224-235 [in Ukrainian].
6. Kryvyts'ka, O.R. (2013). *Resursy strakhovyka ta strakhovi resursy: teoretychna polemika chy praktychna nesumisnist' [Resources of the insurer and insurance resources: theoretical debate and practical incompatibility]*. Naukovi zapysky. Seriya Ekonomika – Scientific Notes. Series Economy, 21, 228-232 [in Ukrainian].
7. Matvijchuk, L.O. (2014). *Ekonomichna sutnist' ta metodychni pidkhody do formuvannia strakhovykh rezerviv iz strakhuvannia zhyttia [The economic essence and methodical approaches to formation of insurance reserves for life insurance]*. Naukovyj visnyk Uzhhorods'koho universytetu. Seriya Ekonomika – Bulletin of Uzhgorod university. Series Economy, 2 (43), 108-110 [in Ukrainian].
8. Fysun, I., Yarova, H. (2010). *Derzhavne rehuliuвання skladu ta struktury aktyviv iak zasib zabezpechennia finansovoi stijkosti strakhovykiv [State regulation of asset structure as a way to ensure the financial stability of insurers]*. Rynok tsinnykh paperiv Ukrainy – The securities market in Ukraine, 7, 3-8 [in Ukrainian].
9. Chyzh, L.M. (2011). *Sutnist', struktura ta funktsii strakhovoho kapitalu [Essence, structure and functions of insurance capital]*. Available at: http://www.nbu.gov.ua/ejournals/eui/2012_1/PDF/12%D1%81hlmfsk.pdf.
10. Culp, C. (2006). *Structured Finance and Insurance: The ART of Managing Capital and Risk*. USA: Wiley.
11. Wiening, E. (2002). *Foundations of Risk Management and Insurance*. USA: American Institute for Chartered Property Casualty Underwriters.
12. *Nakaz Ministerstva finansiv Ukrainy Pro zatverdzhennia Natsional'noho polozhennia (standartu) bukhholders'koho obliku 1 Zahal'ni vymohy do finansovoi zvitnosti [The national standards of accounting 1 General requirements for financial reporting]*. (2013, February 7). Available at: http://search.ligazakon.ua/_doc2.nsf/link1/RE22868.html.
13. Zahorodnij, A.H., Vozniuk, L.H. (2007). *Finansovo-ekonomichnyj slovnyk [Financial and economic dictionary]*. Kyiv: Znannia [in Ukrainian].
14. Hordiienko, K.L. (2007). *Ekonomichnyj tlumachnyj slovnyk. Poniatijna baza zakonodavstva Ukrainy u sferi ekonomiky [Economic glossary. The legislation base in the economy of Ukraine]*. Kyiv: KNT [in Ukrainian].
15. *Hospodars'kyj kodeks Ukrainy [Commercial code of Ukraine]*. (2003, January 16). Available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.
16. *Zakon Ukrainy Pro strakhuvannia [The law of Ukraine on insurance]*. (1996, March 7). Available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/85/96-vr>.
17. *Rozporiadzhennia Derzhavnoi komisii z rehuliuвання ryнкiv finansovykh posluh Ukrainy Pro zatverdzhennia litsenzijnykh umov provadzhennia strakhovoi diial'nosti [The licensing conditions of insurance activity]*. (2003, August 28). Available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0805-03>.
18. *Rozporiadzhennia Derzhavnoi komisii z rehuliuвання ryнкiv finansovykh posluh Ukrainy Pro zatverdzhennia pravyl formuvannia, obliku ta*

rozmischennia strakhovykh rezerviv za vydamy strakhuvannia, inshymy, nizh strakhuvannia zhyttia. [The rules of formation, accounting and placement of insurance reserves by type of insurance other than life insurance]. (2004, December 17). Available at: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z0019-05>.

19. *Rozporiadzhennia Derzhavnoi komisii z rehuliuвання ryнкiv finansovykh posluh Ukrainy Pro zatverdzhennia pravyl rozmischennia strakhovykh rezerviv iz strakhuvannia zhyttia [The rules of placement of insurance reserves for life insurance]. (2004, November 26). Available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1626-04>.*

20. *Pidsumky diial'nosti strakhovykh kompanij za 9 misiatsiv 2011-2014. [The results of insurance*

companies for 9 months 2011-2014]. Available at: <http://nfp.gov.ua/content/informaciya-pro-stan-i-rozvitok.html>.

21. *Rejtynh strakhovykiv Ukrainy za 1-she pivrichchia 2012-2014. [Rating of insurers in Ukraine for six months of 2012-2014]. Available at: <http://forinsurer.com/ratings/nonlife>.*

22. *TOP 10 bankiv, u iakych rozmischeni strakhovi rezervy strakhovykiv Ukrainy [TOP 10 banks where insurance reserves of insurers in Ukraine is invested]. Available at: <http://ubr.ua/finances/banking-sector/top-10-bankov-kotorym-doveriaut-strahovye-kompanii-323247>.*